

- xī. 6096 - 1940. ū. 24. - kékelys - Kar. és. aj. pót.;
6144 - 1940. ix. 14. - Kar. és. aj. pót. - nytko;
6275 - 1944. i. 16. - kőtineli - nemzetközi jogi pót.;
6.308 - 1944. ii. 19. - nemzetközi jogi pót. - nytko.
xii. 6.473 - " ū. 24. - vegyes - nytko.

Mjéleírta, Szabolcs m., 1946. xii. 10. nóm. káth.

Avatási átvétel: 81. / 1940. 41. j. i. ny.

Rep: 1941. ix. 2.

"Rite".

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

30. 1941 / 1942 szám.

Évk.: 1941 évi október hó 9. n.

Előirat: _____

db. melléklet. Utóirat: _____

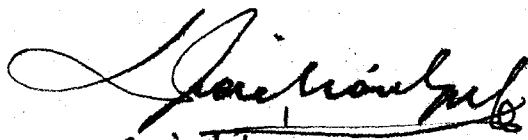
Bizáltnak kiadatik:

Dr. Spitzpéteri Gusztáv Béla

• Baranyai Béla

professzor munkvall.

Debrecen 1941. évi okt. 10. én.

e. i. dékán

E G Y H Á Z I

B I R Á S K O D Á S O K .

/Hatásköri és szervezeti szabályok./

Jogtudományi értekezés.

írta:

D U S Z I K A L B E R T

jogszigorló.

Elfogadva.

Bizcon 1941 sept. 18

u. H. M. K. K.

Hozzájárulok.

sept. 23. Rónayai

A 2346

FORRÁSMUNKÁK :

A magyarországi református egyház törvényei.

Az 1928 évi május hó 8 napján
megnyílt negyedik zsinat által
alkotott VI.törvénycikk.

A magyarországi ágostai hitvallásu evangélikus
egyház 1934–1937 évben Budapesten tartott or-
szágos zsinatán alkotott egyházi törvények.

VIII.törvénycikk.

Kérészy Zoltán: Katholikus egyházi jog I-IV.
Pécs 1928.

Sipos István : Az új egyházjogi törvénykönyv
főbb vonásai és újításai. Pécs 1928

Sipos István : Katholikus egyházjog. Pécs 1928.

Dr.Mikler Károly: Magyar evangélikus egyházjog.
Budapest 1906.

Rada István : Az egyházi perrendtartás. Vesz-
prém 1918.

Stolpa József : A közigazgatás és bíraskodás el-
választása a katolikus egyház-
ban. Budapest 1927.

Máthé Ferenc : Katholikus egyházi vonatkozású
világi törvények és jogszabályok.
I.k.Csongrád 1936.

Grill-féle : Új Döntvénytár. Jogi Lexikon.

Valamennyi keresztyén, vagy keresztyén egyház teljes felépítésében - úgy egyházkormányzati, mint egyházi törvénykezési tekintetben - a hit alapján, isteni jogon nyugszik és e felépítése évszázadokon keresztül nyuló fejlődés eredménye.

Nem célja értekezésemnek a hosszú évszázados fejlődésnek tárgyalása, nem célja a fejlődés egyes nivóinak összehasonlítása, hanem és kizárólagosan a jelenlegi egyházi biráskodások alapvető kérdéseinek - a biráskodás szervezetének, hatáskörének, illetékességének és feladatának - megvilágítása. Nem egy bizonyos egyház törvénykezésének, illetve biráskodásának rendszerbe foglalása lebeg előttem abból a célból, hogy azt törvényerőre emeljék, hanem általánosságban a keresztyén, illetve keresztyén egyházak biráskodásának előadása, hogy az egyes biráskodási formák között párhuzam legyen vonható.

Értekezésemet az uralkodó vallásfelekezetek megoszlása szerint osztottam fel a Protestáns egyházak biráskodása és a Katolikus egyházak biráskodása című részekre, mint olyanokra, amelyek egymástól szervezeten és hatásköri, valamint illetékességi kérdésben is élénken eltérnek, míg az egyes összefoglaló részekben lényegesebb eltérés nem található.

A PROTESTÁNS EGYHÁZAK BIRÁSKODÁSA.

Az egyházi biráskodás kiterjed általában minden az egyház életében, szervezetében előforduló fegyelmi ügyekre, minden egyházi vagyon, illetve javadalmazás körül felmerülő vitás kérdés elintézésére, általában az egyház tagjaival szembeni eljárásokra, különös tekintettel az egyházi hovatartozás és a vallási hűség megszegésének kérdéseire.

Természetesen más és más az egyes egyházi birói fokozatok hatásköre, aminek megértéséhez feltétlenül szükséges előbb megismernünk az egyházi biráskodás tényezőit és így tárgyalhatjuk az egyes birói testületek hatáskörét, illetékességét, majd funkcióit. A protestáns egyházak eme szervezeti és hatásköri meghatározásai az országos zsinatokon /református: 1928:VI.tc., evangélikus: 1934-1937:VIII.tc./ alkotott törvényekben vannak kétséget kizáróan körülhatárolva.

Ezek szerint a protestáns egyházak biráskodása lényegében szervezetenként megegyezik egymással, csupán elnevezésükben találhatunk eltérést közöttük.

Egyházi bíróságok a protestáns egyházakban:

a./ egyházközségi bíróság,
b./ egyházmegyei bíróság,
c./ egyházkerületi bíróság,
d./ egyetemes konventi bíróság - illetve az evangélikusoknál egyetemes törvényszék -, megjegyzendő, hogy az evangélikusoknál az egyházközségi bíróság kivételével, a törvényszék elnevezés szokásos,

e./ egyetemes konventi bíróság, mint rendkívüli bíróság, illetve az evangélikusoknál az egyetemes felügyelő, kerületi elnökségek és az egyetemes törvényszék bírái fegyelmi ügyeiben eljáró külön fegyelmi bíróság.

E szervezeti felosztásból kitűnik, hogy a protestáns egyházak egyházi bíróságai az egyházegyetem szervezetének megfelelően vannak felosztva, ami természetes és önmagából következik. Tulajdonképpen a katolikus egyházak biráskodása is csak annyiban különbözik szervezetileg a protestáns egyházi biráskodástól, hogy, míg amabban szentté és boldoggá avatási ügyek, szerzetesi fogadalommal kapcsolatos perek nem merülhetnek fel, ezekben külön egyházi bíróságokat kívánnak meg.

Kérdés most már, hogy ezen egyházi bírói szervek milyen ügyekben és milyen módon jogosultak itélkezni.

A protestáns egyházi bírászkodás
hatásköre és illetékessége.

Egyházközségi bíróság illetékes itél-
ni az egyháztagok fegyelmi ügyeiben, különösen
az egyházzal szembeni hűség megszegése esetén.
Kivételnek az egyházközségi bíróság hatásköre
alól az egyházközség elnöksége, lelkészek, se-
gédlelkészek, tanárok, tanítók és presbiterek fe-
gyelmi ügyei.

Egyházmegyei bíróság /törvényszék/ ha-
táskörébe az egyházmegye területén felmerülő a-
lábbi ügyek tartoznak:

Egyházközségek gondnokai, felügyelői,
lelkészei, segédlelkészei, tanárai, tanítók és a
presbiterek fegyelmi ügyei, nemkülönben az egy-
házmegyei tisztviselők - kivéve az esepérest
és egyházmegyei gondnokot, illetve felügyelőt.
Ez ügyekben az egyházmegyei bíróság /törvény-
szék/ elsőfokon ítél, míg másodfokon jár el az
egyházközségek bíróságaitól hozzá felebbezett
ügyekben, amilyenek az egyházközségi közigazga-
tás határozatai ellen beadott panaszok, illetve
felebbezések, az egyházközségi választások el-
leni panaszok.

Az egyházmegyei bíróság /törvényszék/
mint elsőfoku bíróság illetékes határozni az
egyházközségek tisztviselőinek, egyházmegyék

tisztviselőinek javadalmazása körül felmerülő viták, javadalmas és örököse, hivatali utód és hivatali előd, vagy örököse közötti vitás kérdésekben, valamint az egyházmegye területén fekvő egyházközségek, vagy bármilyen egyházi testületek vitás ügyeiben.

Az egyházkerületi bíróság /törvényszék/ közigazgatási és fegyelmi ügyekben ítél. Hatáskörébe tartoznak az egyházmegyei elnökség, továbbá - az egyházkerületi elnökség, püspök és főgondnok, illetve egyházkerületi felügyelő kivételével - az egyházkerület tisztviselőinek fegyelmi ügyei, az egyházkerület területén lévő egyházmegyék, vagy más egyházi intézmények között felmerülő vitás ügyek, az egyházkerület tisztviselőjének, vagy örökösének, illetve özvegyének az egyházkerülettel szemben érvényesíteni kívánt és javadalmazásból eredő keresetei. Ezen ügyekben az egyházkerületi bíróság /törvényszék/ elsőfoku bírósággént jár el. Másodfokon ítél az egyházmegyei közigazgatás határozatai ellen beadott panasz, egyházmegyei választások elleni panasz ügyében. Mint harmadfoku bíróság ítélkezik olyan felebbezett egyházközségi fegyelmi ügyekben, melyekben az egyházközségi bíróság a választás és választhatóság jogától megfosztotta a fegyelmi eljárás alá vontat, eltiltotta az Ur

Reformációk
mem

Reformációk és első foku bíróság

asztalától, vagy megfosztotta az eljárás alá vontat az egyháztagi jogok gyakorlásától.

Egyetemes konventi bíróság, mint rendes bíróság, illetőleg egyetemes törvényszék elsőfokon és végérvényesen dönt az egyetemes konventi tisztviselők fegyelmi ügyeiben ~~dönt~~. Másodfokon az egyházkerületektől hozzá felebezett ügyekben, harmadfokon pedig itél az ügyekben, melyekben az alsóbbfoku bíróságok hivatalvesztés és egyházi hivatalviseléstől való végleges megfosztásra, nyugdíjigény elvesztésére ítélte azt, aki ellen fegyelmi vétség miatt indult eljárás.

Az evangélikus egyháznál az egyetemes törvényszék itél nemcsak az egyházegyetem tisztviselői - kivéve az egyetemes felügyelőt, kerületi felügyelőket, püspököket és az egyetemes törvényszék biráit - fegyelmi ügyeiben, hanem az egyházkerületek között felmerülő vitás kérdésekben, az egyházegyetemnek az egyetemes egyházi tisztviselők elleni, illetve egyetemes presbiterium tagja ellen indított keresete, javadalmi ügyekben az egyházegyetem és a javadalmas, vagy örököse között felmerülő vitás kérdésekben, másodfokon, mint a református egyháznál, harmadfoku bíróságként jár el az egyházkerületek törvényszékei, mint másod-

foku bíróságok megfelelőbbezett ügyeiben.

Karant
Az egyetemes konventi bíróság, mint rendkívüli bíróság, illetve az evangélikusoknál a külön fegyelmi bíróság első fokon és végérvényesen dönt a püspökök, illetve főgondnokok, felügyelők és az egyetemes törvényszék biráinak ügyeiben. Kizárási okként említhető meg, hogy a püspök elleni fegyelmi ügyben a saját egyházkerületének főgondnoka, felügyelője nem vehet részt a tanácskozásban és fordítva.

Általános hatásköri - területi hatásköri - elv az egyházi birói szerveknél, hogy a birói szerv csak az egyházi közigazgatásilag területi hatálya alatt álló területen működő egyházak, illetve egyházmegyékben felmerülő vitás és fegyelmi ügyekben ítélezhetnek.

A protestáns egyházi bíróságok
birái.

Azon egyházközségekben, melyekben a reformátusoknál 2.000-nél kevesebb a lélekszám, evangélikusoknál, ahol a presbiterek száma a 30-at nem haladja meg, az egyházközségi bíróságot a presbiterium helyettesíti, illetve gyakorolja a bíraskodást. Nagyobb egyházközségekben a presbiterium saját kebeléből 5-10 /evangélikusok 10/ tagu egyházközségi bíróságot választ három

évre. A biráskodást ötös tanácsban gyakorolja, amely tanácsnak az elnökségen kívül három bi-ró tagja van, melyben az elnöknek szavazategyen-lőség esetén döntő szavazata van.

Az egyházmegyei bíróságok /törvényszé-
kek/ tagjai az egyházmegye elnöksége, esperes
és az egyházmegyei gondnok /egyházmegyei felü-
gyelő/ és az egyházmegyei tanácsbírák, számsze-
rint tiz, akik közül az evangélikus egyházi tör-
vény kivánalma szerint négynek világinak, négy-
nek lelkésznek és kettőnek tanárnak, vagy tani-
tónak kell lennie. Általános elv, hogy a világi
és egyházi tagok lehetőleg egyenlő arányban le-
gyenek a bíróság összeülése esetén kötelező öt-
tagu tanácsban és tanár, illetve tanító fegyel-
mi ügyében, lehetőleg, tanár, illetve tanító is
helyet foglaljon. Az egyházmegyei tanácsbírákat
hat évre választják, akik közül három év után a
bíráknak sorshuzás útján kijelölt fele kilép,
de újra behívható, illetve választható. Az egy-
házmegyei törvényszék bírait az egyházmegyei
közgyűlés titkos szavazással választja. Tárgya-
lásnál szavazategyenlőség esetén a tárgyalást
vezető elnöknek döntő szavazata van.

Az egyházkerületi bíróságot /törvény-
széket/ az egyházkerületi elnökség - reformá-
tusoknál az egyházmegyék esperesei és gondno-

Fasok

*Egyházak az országban -
Működésük van*

kai, valamint az egyházkerületi tanácsbírák, evangélikusoknál az egyházkerületi elnökségen kívül 14 - egyházkerületi közgyűlés által választott - bíró alkotja, akik közül hat világi, hat lelkészi és egy-egy tanári és tanító bírónak kell lennie. Hat évre választják a bírakat titkos szavazással és a hiányzó tagok pótlására a hátra lévő időre új tagokat kell választani. Az első három év után a bírának sorshuzás útján kijelölt fele kilép, azonban újra választható. Az egyházkerületi bíróság mind rendes, mind időszakai tanácskozásakor hetes tanácsban itél. Időszakai tanács bíráit az elnökség esetről esetre jelöli ki. Az egyházkerületi törvényszék ötös tanácsban határoz, az elnökségen kívül egy világi, egy lelkészi és egy tanári, vagy tanító bíróból alakul.

Az egyetemes konventi bíróság, illetve egyetemes törvényszék tagjai a konvent, illetve az egyetemes egyház elnökei és a konventi bíróságnál három évre választott tizen-nég, az egyetemes törvényszéknél hat évre választott husz bíró, akik közül nyolc világi, nyolc lelkész és két-két tanár és tanító tag legyen. A bírókat titkos választás útján az egyetemes konvent, illetve egyetemes közgyűlés saját kebeléből választja. Az egyetemes törvény-

széknél érvényesül az általános elv, hogy három év után a választott bírák fele része sorshuzás utján kilép, de újra választható.

Az egyetemes konventi bíróság kilenc, az egyetemes törvényszék hét tagu tanácsban határoz, melyek tagjai az elnökség és hét, illetve öt ~~tanács~~ bíró. Utóbbi esetben két világi, két lelkész és egy tanár, vagy tanító.

Az egyetemes konventi bíróság mint rendkívüli bíróság tagjai a konvent elnökei és az egyetemes konvent kebeléből három évre titkos szavazással választott tizenöt rendes bíró, illetve akadályoztatásuk esetén a helyettesítésre behívható nyolc pótbíró. Határozatait tizenhetes tanácsban hozza.

A külön fegyelmi bíróság tagjai az egyetemes felügyelő, a püspökök, az egyházkerületi felügyelők és az egyetemes közgyűlés által hat évre kiküldött három világi és három lelkészi tagja. Tizenhárom tagu tanácsban dönt az egyetemes felügyelő, a püspökök, egyházkerületi felügyelők és az egyetemes törvényszék bíráinak fegyelmi ügyeiben. Az egyetemes felügyelő fegyelmi ügyeiben a tanács elnöke a szolgálati idő szerint legidősebb egyházkerületi felügyelő, egyéb esetben az egyetemes felügyelő.

Az egyetemes konventi bíróság mint

rendes és rendkívüli bíróság együtt alkotja a jogegységi tanácsot, mely az egyetemes konventi bíróság fegyelmi ügyekben vitássá vált elvi jelentőségű kérdéseiben a jogegység biztosítása céljából jogegységi határozatot hoz, teljes ülésben, melyen a konvent rendes és rendkívüli bíróságának minden tagja, tehát a póttagok is részt vesznek.

Jogegységi határozat hozandó, ha elvi jelentőségű fegyelmi ügyekben az egyházkerületek bíróságai egymástól eltérő ítéletet hoznak, vagy ha legalább két egyházkerület az elvi jelentőségű kérdésnek és az eltérő joggyakorlatnak megjelölésével azt kéri.

Jogegységi határozat hozatal iránt a konvent bíróságának bármely ítélő tanácsa javaslatot tehet, aminek eldöntésére a tanács elnöksége előadót rendel. Határozatát szótöbbséggel hozza, de az a már eldöntött kérdéseket nem érintheti.

Általános elv az ítélő tanácsok megalakulásánál, hogy tanár vagy tanító fegyelmi ügyében való döntésre a tanácsba lehetőleg tanár, illetve tanító hívassék be tagnak.

Fegyelmi ügyben több panaszlott esetén az az egyházi birói szerv illetékes ítélni, amelyik legmagasabb foku, az esetben, ha a több panaszlott más-más bíróság hatáskörébe

*eset
szorg.*

tartoznék és a fegyelmi ügy egysége miatt a több bíróság hatáskörébe tartozó ügyben tárgyi összefüggés mutatkozik.

Birói összeférhetetlenség.

Nem illetékes az ítélkezésre a bíró olyan ügyben, amelyben felesége, egyenes ágbeli rokona, sógora, vagy oldalági rokona elsőfoku unokatestvérig bezárólag érdekelve van, olyan ügyben, melyben saját személye az érdekelt, továbbá azokban az ügyekben sem, melyben mint valamelyik fél képviselője, vagy vizsgáló biztosa volt, és olyan felebbviteli ügyekben, amelyekben mint alsóbbfoku bíróság tagja ítélkezett, vagy tanácskozott - azaz nem lehet önmagának felebbviteli fóruma - felebbviteli ügyekben akkor sem, ha valamelyik fél reá hivatkozott mint tanura és a bíróság kihallgatását elrendelte és fogantositotta.

A fél kérelmére kizárható a bíró az ítélkezésből, illetve tanácskozásból, ha bizonyítja, hogy a bíró az ügyben elfogult, sőt maga a bíró is kérheti felmentését az eljárásban való részvétel alól.

Tanácsba olyan bírót hívni nem lehet, aki ellen bármilyen kizárási ok, vagy annak alapos gyanuja, fennforog, a megkezdett tárgyalás után felmerülő kizárási ok miatti kizárásról a tanács maga dönt.

Kik lehetnek bírók?

Az egyházi biráskodás szerveinek hivatalból tagjai az egyházi közületek egyházi és világi elnökei, míg választott tagjai az egyházi közület közgyűléseinek tagjai közül kerülnek ki. A törvény nem írja elő mint feleslegesen, hogy az egyházi törvénykezés aktív tagjai csak feddhetetlen előéletű, kifogástalan erkölcsi magaviseletű oly egyének lehetnek, akik akár hivatásuknál, akár szellemi képességüknél fogva hivatottak is arra, hogy más személyek, illetve közületek fegyelmi, javadalmi és egyéb ügyeiben határozzanak. Nem írja elő a törvény azért sem, mert ezek az egyének egyébként is tagjai az egyház valamely funkciót végző szervének, rendszerint az egyházi közigazgatás terén működő presbiteriumnak, egyháztanácsnak, ami már maga is megköveteli a feddhetetlen előéletet és erkölcsi kifogástalanságot.

Ugyancsak nem írja elő a törvény, de szokásilag, hogy az egyházi biráskodásban tevékeny részt vevő világi egyének lehetőleg jogi végzettséggel rendelkezzenek, miért is nem zárja az egyházi biráskodásból azt az egyént, aki polgári bíróság, közigazgatási bíróság tagja, vagy e bíróságok előtt akár mint védő, akár ügyész szerepében állandóan működik.

mind

Az egyházi bíróságok eljárásai.

Az egyházi bíraskodásnál a világi bíróságokhoz hasonlóan az eljárást vagy hivatalból, vagy a felek kérésére indítják meg. Hivatalból indul meg az eljárás a felettes hatóságok utasítására akkor, ha a felettes hatóságnak valamely egyházi vétségről tudomása van. A vallás- és közoktatásügyi miniszter megkeresésére az eljárást hivatalból azonnal meg kell indítani. *minden esetben*

A fél kérelmére megindítandó az eljárás minden panasznál is, valamint egyházi tisztviselő kérelmére mindenkor.

Az eljárás megindítása elsősorban az előkészítő eljárásra vonatkozik, amikor is az ügy számára előadót jelöl ki az elnökség és az ügyet minden körülmények között a közvádoló és a panaszlott meghallgatásával kell letárgyalni. *minden esetben*

is meg kell ugyan hallgatni, de csak az eljárás megindítására

Az egyházi fegyelmi ügyekben az illetékes bíróság ítéletével a panaszlottat a. / ^{arón} ~~arón~~ feddésre, b. / pénzbüntetésre, c. / hivatali helyéről való elmozdításra ^{átan} ~~átan~~ ítélheti, d. / áthelyezéssel, e. / hivatalvesztéssel, f. / ^{szűkít} ~~választói~~ és választhatási jogosultságtól való megfosztással ^{mál} ~~mál~~ sújthatja. Kivételes esetekben az egyházi tisztviselő nyugdíjigényének elvesztését

Reformatívusoknál áthelyezés
minden

vel is sujtható, ez esetben azonban a hivatalvesztés, illetve a választói és választhatási jogosultságától való megfosztása minden körülmények között kimondandó.

Az előkészítő eljárás tulajdonképen az ügy ~~k~~ivizsgálására vonatkozik, annak érdemi elintézése maga a tárgyalás és csak ennek megtörténte után hozható meg a fentebb említett ítéletek valamelyike.

Nem tartozik szigoruan értekezésem célkitüzéséhez, de megemliteni kívánom, hogy az egyházi fegyelmi vétségek a hitvallással meg nem egyező tanok hirdetésében, az egyházi tisztviselő hivatali tevékenységének szándékos, vagy gondatlan nem teljesítésében, egyházi alapítványok és vagyonok megkárosításában /akár szándékos, akár gondatlanságból eredő/, az egyházi felsőbbség törvényes rendelkezésének megszegésében, azzal szembeni ellenszegülésben, a választás megtámadására okul szolgáló cselekmények elkövetésében, olyan életmódban merül ^{nek} ki, mely életmód az egyházi tekintélyt sérti, vagy az egyház magasztosságát lealacsonyítja.

Lelkészek és egyéb szorosán egyházi tevékenységet kifejtő tisztviselők fegyelmi vétségei a hivatali hatalommal való visszaélésben, házasságuk egyházilag meg nem kötésében, vagy gyermekei vallására nézve az egyház

kárára történő megegyezésben mutatkoznak.

Magánfél kérelmére történt eljárás megindítása után, ha az eljárás megindítása egyházi vagy állami közérdek sérelme nélkül mellőzhető, az illetékes bírósági szerv békéltetési kísérletet tesz. Amennyiben a békéltetésnek nincs helye, vagy az nem sikerült, a panaszlottat tizenöt napos határidő kitűzésével az egyházi bíróság védekező irat betérjesztésére hívja fel, amire nyomós ok esetén egyszerű elhalasztás is adható. E nyilatkozatban - védekező iratban - a panaszlott védekezését és a fegyelmi vétség miatti panasz alaptalanságának bizonyítékait terjesztheti elő. Amennyiben a panaszlott védekező iratát belső nem adja a kitűzött határidő alatt, a bíróság elnöksége határoz a vizsgálat elrendelése, vagy mellőzése felett.

A panaszlott már a vizsgálat elrendelése előtt, de a vizsgálat során is nevezhet védőt.

Az esetleges vizsgálat lefolytatása után az elnök vezeti a tárgyalást, melyen a felek személyes jelenléte nélkül is hozható határozat, amennyiben azonban az elnökség a panaszlott személyes jelenlétét kívánatosnak tartja, a tárgyalást elhalaszthatja.

A tárgyalásról jegyzőkönyv veendő fel,

amelyben a felek, illetve a panszlott kérel-
mére minden - a jogaikat megvédő - körülményt
rögzíteni kell. A jegyzőkönyvet az elnök, jegy-
ző és esetleg a tolmács írja alá és a felek azt
megtekinthetik, lemásolhatják és az elnöknel a
jegyzőkönyv helyesbbitését is kérhetik.

Az egyházi bíróságok, illetve törvény-
székek előtt folyamatba tett és lefolytatott
fegyelmi ügyek költségeit a bíróság megállapi-
tása szerint vagy az egyházközség, illetőleg kö-
zület, vagy a panszlott, illetve fél viseli. A
bizonyítási eljárás, tanuk utazási költsége és
napidija, valamint a szakértői díj mindenkor an-
nak a félnek terhét képezi, akinek érdekében a
kihallgatás történik és ezt a költséget a fél
előlegezni tartozik. *nem áll.*

A két egyház közötti ügy és
vezetési ügyekben eljárás
közvetlen bírósága?

KATOLIKUS EGYHÁZI BIRÁSKODÁS.

A katolikus egyház törvényhozó és birói hatalma Krisztus tanításain s így isteni jogon nyugszik, mely kétezer éves történeti fejlődés eredménye. Az egyház joghatósága, mely a kormányzói hatalmából folyik vagy a hívek lelki életének ellátására irányul - belső joghatóság /iurisdictio pro foro interno/ - vagy az egyház külső rendjét határozza meg - külső joghatóság /iurisdictio pro foro externo./

Mint hogy a hívek lelki életének ellátására irányuló egyházi joghatóság - bár része az egyház birói hatalmának - minden külső jogi kötöttség nélkül és nagymértékben a gyóntatószékben játszódik le, nem tárgya a jogi értelmű egyházi biráskodásnak.

Az egyházi biráskodás ^{alatt} tágabb fogalma azt a joghatalmi tevékenységet értjük, hogy az egyháznak isteni jogon és saját autonóm szervezetéből kifolyólag joga van a hívek lelki /spirituális/, világi /temporalis/, egyházfegyelmi /disciplinaris/, anyagi /materialis/ és bűnügyeiben /causae criminales/ saját jogán és hatáskörében ítélkezni, illetve ezek módjait rendeletileg, vagy törvényhozásilag szabályozni.

Perjogi értelemben azonban az egyházi biráskodás lényegesen szűkebb, mert a Codex Iuris Ca-

nonici azokat a vitás ügyeket utalja az egyházi biráskodás körébe, melyek a Codex szerint meghatározott alakiságok mellett bonyolódnak le /causae ordinem iudicarium requirentes/. Más birói megítélést kívánó ügyek kiesnek a perjogi értelemben vett egyházi biráskodás /iurisdictio iudicialis/ köréből.

Ezen az alapon nem tárgyai perjogi értelemben az egyházi biráskodásnak se a békéltetési eljárás /transactio/ és egyezség /compositio seu concordia/, melyeknek célja a peres eljárás elkerülése, sem a választott birói eljárás /arbitri seu arbitratores/, kivéve, ha a választott birói eljárás a Codex Iuris Canonici szabályai szerinti alakszerű peres eljárás formájában folyik le. A Codex Iuris Canonici IV könyvének harmadik részében meghatározott egyéb eljárások nem tartoznak az egyházi biráskodás körébe. A második részben szabályozott szenttéavatás már alakszerű birói peres eljárás s így az az egyházi biráskodás hatásköre. ✓

Hogy valamely lelki, világi egyházfegyelmi, anyagi, vagy bűnügy perjogilag peres ügynek tekintettség, feltétele, hogy vitás /contentiosus/ legyen, mert nem vitás ügyek elvileg ki vannak zárva az egyházi biráskodás tárgyköréből.

A birói ténykedés benső lényege és természete szerint nemcsak a jogszabály rendelkezéséhez igazodó elvont értékítélet a mások multbeli cselekvéseivel, vagy jogi tényeivel szemben, hanem már akár constitutív, akár declaratív rendezése is egy vitás jogviszonynak, vagy a terhelt alanyi bűnösségének és az ahhoz fűződő sanctionak. A Codex Iuris Canonici ennek elvi magyarázatát akként fejezi ki, hogy az egyházi per /iudicium ecclesisticum/ az egyházi bíróságok előtti alakszerű tárgyalása és megítélése az egyházi biráskodás tárgyköréhez tartozó valamely vitás kérdésnek, amivel kifejezésre jut az is, hogy az egyházi biráskodás köréből perjogilag ki vannak rekesztve az összes egyházkormányzati és egyházigazgatási ügyek még akkor is, ha azok alakszerű eljárás és birói megítélés tárgyai is.

Szükíti az egyházi biráskodást a különböző nemzetközi egyezmény és a partikuláris jogfejlődés is. Pl. bár ugy eredetükre, mint tárgyukra nézve egyházi vonatkozásuak a kegyuri és párbér s más egyéb ehhez hasonló jogviszonyból származó vitás ügyek, el vannak vonva a Codex Iuris Canonici 3 canonja alapján az egyházi bíróság hatásköréből. Égyes, kizárólagos világi hatáskörrel felruházott ügyek, bár kétségtelenül az egyházi biráskodás tárgyköréhez tartoznak.

Általános nemzetközi szabály - amit a Codex Iuris Canonici is elismert - hogy köztörvényi ügyeiben minden állampolgár hazája törvényeinek uralma alatt áll. Ez az általános szabály is nagyban szűkíti az egyházi bírászkodás tárgykörét. Az egyházi személyek kiváltságai /privilegium fori/ világi vonatkozásukban ma már igen szűk körben érvényesülnek.

Az egyházi bírászkodás tárgykörének az is korlátja, hogy a vitás kérdés úgy a tárgyi-, mint az alanyi jog szempontjából, az egyházszervezetből folyó jog, vagy kötelezettségként jelentkeznek, vagyis egyház és jogosított, illetve kötelezett közt a szervezetből folyó közjogi viszonyoknak legyen a folyománya, mert ahhoz még csak vita sem férhet, hogy az egyház és jogosított, illetve kötelezett közötti magánjogi kérdés kívül esik az egyházi bírászkodás tárgykörén, miután ahhoz csakis azok a személyi és tárgyi /dologi/ igények tartoznak, melyek az egyházi szervezetnek közjogi folyományai.

Az egyházi bírászkodás tárgykörét alkotó hatáskör a következőkép van szabályozva a Codex Iuris Canonicianban:

Az egyházi bírászkodás kizárólagos jogkörébe tartoznak:

a./ a lelki és a lelkiekkel kapcsolatos ügyek,

b./ az egyházi törvényekkel szemben elkövetett bűncselekmények esetén a bűnösség megállapítása és büntetés kiszabása tárgyában,

c./ a világi törvények joghatósága alól kivett személyek /privilegium fori/ polgári és bűnügyei. Ezek a személyek világi bíróságok előtt csak az Apostoli Szentszék, illetve helyi ordinarius /megyés püspök, stb./ engedélyével vonhatók perbe. Az engedély világi felperessel szemben, illetve békés megegyezés nem sikerülte esetén nem tagadható meg. Ez a szabály a 120 canon értelmében csakis azokon a jogterületeken érvényesül, ahol nincs ezzel ellentétes nemzetközi egyezmény, vagy partikuláris jog.

Vegyes a hatáskör olyan ügyekben, amelyekben egyházi és világi bíróság egyformán eljárhat. Az a bíróság illetékes az ítélkezésre, amelyik a másikat megelőzi. Az egyházi bíróság előtt folyamatba tett ügyet kiközösítés terhével tilos világi bíróság előtt utóbb érvényesíteni, ha az egyházi ügy nem kapcsolatos a világi bíróság hatáskörébe tartozó olyan ügygel, amelytől ebben a részében elválasztható.

Kezdetől fogva mint külön bíróság jár el az eretnekség /haeresis/, szakadárság /schisma/, hithagyás /apostasis/ és más hitelleni ügyekben a Congregatio S. Officii, boldoggá és

szenttéavatási perekben a Congregatio Sacrorum Rituum jár el.

A Codex Iuris Canonici-ban szabályozott minden más ügy rendes egyházi bírósági hatáskörbe tartozik, kivéve a szerzetesi fogadalom alól való feloldási ügyeket, amelyeket eddig a helyi ordinárius, ma az Apostoli Szentszék hatáskörébe utaltak s így az idevonatkozó joghatóság a Congregatio S. Officii és a Congregatio Sacrorum Rituum bírói hatóságával együtt nem annyira hatásköri, mint inkább illetékességi kérdés. A személyi illetékességgel szemben tárgyi illetékesség.

Az egyházi bíráskodásban a felek nem disponálhatnak a hatásköri kérdés felett, csak kérelmet terjeszthetnek elő e kérdésben az Apostoli Szentszék elé. Az egyházi bíráskodásban - szemben a világi perjoggal, ahol a bíróság hatáskörét hivatalból vizsgálja - ez csak a Congregatiók részére van biztosítva.

A katólikus egyház bírói hatalmának alanyai.

A katolikus egyház isteni rendelésből az egységes és oszthatatlan egyházi joghatóság fundamentális elvére van felépítve.

A legfőbb és teljes joghatóság /suprema et plena potestas iurisdictionis/ az e-

gész egyházra vonatkozólag a római Pápát, joghatóságának alávetett területen apostoli jogutódlás alapján, tehát szintén isteni jogon, közvetlenül és rendesen /iure divino, inmedia-ta et ordinaria/ a megyés püspököt, illetve a helyi ordináriust illeti meg. Ez a joghatóság magában foglalja a teljes papi, tanítói, törvényhozói, birói és egyházkormányzati hatalmat.

Ennek gyakorlásában a római Pápa mint helyi ordinárius a ius divinusnak, a megyés püspökök és más helyi ordináriusok pedig ezen felül a római Pápa jogantóságának való alávetettsége miatt korlátozva van. /Codex Iuris Canonici 335 canon/. E szerint a római Pápa, illetve a helyi ordinárius kezében összefutó egységes és oszthatatlan egyházi hivatal és joghatóság /apostolatus/ annak gyakorlásában egymástól az egyházi alkotmány fundamentalis elvének megsértése nélkül el nem választható, tehát már elvileg ki van zárva, hogy a birói hatalmat a Pápa, illetve a helyi ordináriustól szervezetileg különvált és független szervek gyakorolják.

Perjogi szempontból folyománya ennek, hogy a Codex Iuris Canoniciban megállapított biróság és birósági közeg csak helyettesei és szervei a római Pápának, illetve a helyi ordináriusnak, mint a birói hatalom és joghatóság

alanyainak s mi sem tévesebb, mint per analogiam a világi biráskodás anyagi és szervezeti szabályaiból következtetést vonni az egyházi biráskodás természetére és lényegére.

A katolikus egyházi biráskodásban 2 féle hatáskört, illetve illetékességet különböztetünk meg, ugymint személyi és tárgyi illetékességet.

A római Pápa személyes illetékességét a Codex Iuris Canonici 1556 canonja a következőkben állapítja meg.

Legfőbb birói hatalmánál fogva csak a Pápának van joga itélkezni: /fenntartott hatáskör és illetékesség/

a./ fejedelmek /császárok, királyok, államfők/ ezeknek fiai és leányai, valamint jogszerű örököseik felett,

b./ bibornokok felett,

c./ apostoli szentszéki követek felett
s a püspökök bűnügyeiben, címzetes püspököknél is,

d./ olyan ügyekben, melyeket a Pápa akár kérelemre is saját birói széke elé von, amikor is az a biró itél, akit a Pápa erre delegál.

Az Apostoli Szentszék illetékes

a./ a megyés püspök /residentiales/

polgári ügyeiben, kivéve, ha a püspök püspöki asztal /mensa/, vagy püspöki hivatal /curia/ jogairól, vagy ideiglenes javairól van szó, amikor a vitás kérdést vagy a szentszéki elnökből /officialis/ s a két legrégebbi zsinati bíróból álló egyházmegyei bíróság elé kell vinni, vagy pedig a közvetlen felsőbb bíró elé terjeszteni.

b./ A Pápánál kisebb egyházi előljárónak alá nem rendelt egyházmegyék és más egyházi erkölcsi személyek, mint pl. a kiváltságolt szerzetek, Congregatiók ügyei, vagyis amikor nincs más közbeeső felsőbb egyházi joghatóság, esetében is az Apostoli Szentszék bírósága illetékes.

Az Apostoli Szentszék illetékessége abszolút, vagyis az alól se kivételnek, se eltérésnek nincs helye.

Kizárólagos hatáskör és illetékesség.

Szükségkép igénybe veendő bíróságok:

a./ jogfosztási perben az a helyi ordinárius, akinek joghatósági területén a jogfosztás történt. A helyi ordinárius ezen kizárólagos joghatóságát és illetékességét a Magyar Királyi Hatásköri Bíróság is elismerte 4/1936. szám alatt hozott határozatával - adott esetben.

b./ javadalmi ügyekben a javadalom helyének ordináriusa,

c./ vagyonekezelési ügyekben a javadalom helyének ordináriusa,

d./ örökség, vagy hagyományok peres ügyeiben a végrendelkező, illetve hagyományozó lakhelyének ordináriusa, - nem peres ügyben azonban az illetékesség általános szabályai az irányadók.

Általános illetékesség.

Az általános illetékesség az alperes lakó-, illetőleg tartózkodási helyéhez igazodik. Mindkettőnek lényeges jogi ismérve a lakás, illetve tartózkodás állandó, vagy legalább tartós szándéka.

Az általános illetékesség a Corpus Iuris Canonici 92-95 canonjaiban van szabályozva s eszerint megkülönböztetünk plebániai /paroeciale/ és egyházmegyei /dioecesianum/ lakhely, illetve állandó tartózkodási hely szerinti illetékességet.

Rendes lakhely, illetve állandó tartózkodási hely nem léteiben, ha egyébként jogilag nem esik szükségkép egybe a kóbor fogalmával, a tényleges tartózkodási hely szerinti bíróság illetékes. A kultuszminiszter által 110-05/196-1929. szám alatt láttamozott és az összes magyar egyházközségekre kötelezővé tett Egyházközségi Igazgatási Szabályzat 3 §-a értelmében a plébá-

niai illetékesség már hat heti tartózkodással megszerezhető s ez a lak-, illetve állandó tartózkodási hely illetékességének kérdését a magyar jogterületen lényegesen leegyszerűsíti és igen sok vitának veszi elejét.

Kivétel alóla az ugynevezett római illetékesség, mely szerint, aki egy évig Rómában tartózkodik, akár állandó ottlakási szándék nélkül is, megszerzi a római bíróságok illetékességét. A Rómában tartózkodó peregrinus ott mint saját lakhelyén idézhető, joga van azonban a saját rendes illetékességére hivatkozni /ius revocandi domum/.

Dologi illetékesség.

Fekvőségek iránti perekben, amikor a per magára a per tárgyát képező ingó, vagy ingatlan vagyponra vonatkozik, annak a helynek az ordináriusa illetékes, akinek joghatósági területén a vitás dolog fekszik /competentia rei sitae./

Szerződésen alapuló illetékesség.

Az a helyi ordinárius is illetékes bírónak válik szerződés alapján /ratione contractus/, akinek joghatósági területén a szerződést kötötték, vagy teljesíteni kell. A felek azonban szerződhetnek eltérőleg is. Ily esetben

a távollevő fél felett is annak a helynek az ordináriusa illetékes, akinek a felek magukat a szerződésben alávetették. Ez az ugynevezett alávetési illetékesség azonban nem terjed ki sem a fenntartott, sem pedig a kizárólagos illetékesség alá tartozó ügyekre.

Más canonjogi rendelkezés hiányában az egymással összefüggő ügyekben ugyanaz a bíró illetékes itélni összefüggés /*connexio seu continentia*/ címén. Vegyes hatáskör esetén az elválasztható ügyekre nézve a világi bíróságok illetékességi szabályai irányadók.

Illetékesség megelőzés alapján.

Akár polgári, akár bűnügyben több bíróság illetékessége esetén az a bíróság jár el, amelyik a másikat megelőzet /*preventio*/. Ha azonban valamely vitás kérdésben egyházi és világi bíróság rivalizál /vegyes hatáskör/, az ügynek a világi törvényekhez igazodó részében a világi bíróság illetékes, anélkül azonban, hogy az ügy egyházi vonatkozásaiban hozott döntést akár anyagilag, akár alakilag érinthetné, vagy bírálhatná.

Bűnügy illetékessége.

Annak a helynek bírósága illetékes bűnügyben, ahol a bűncselekményt elkövették ak-

kor is, ha a tettes onnan eltávozott, vagyis az elkövetés helye szerint illetékes bíróság jár el a távollevők elleni bűnügyben is.

Egyébként általános eljárási szabály az egyházi bíraskodásban is, hogy ha valamely ügyben több bíróság illetékes eljárni, felperes bármelyiknek az illetékességét igénybe veheti. Perjogi szabály, hogy ugyanazon, tehát ugya felek személyére, mint a per tárgyára és jogalapjára azonos ügyben két bíróság egyidejűleg nem járhat el, s amennyiben ez mégis megtörténnék, olyan pergátló ok állana elő, mely arra bíróság-ra, amelyet más bíróság már megelőzött, a további eljárást kizárja.

Alapvető szabály, hogy az elsőfokon eljárt bíró ugyanazon ügyben másodfokon nem ítékezhet, továbbá, hogy a vizsgálóbíró, illetve az ügy vizsgálatával megbízott az ügy érdemi ellátásából és az ítékezésből ki van zárva, ami azt is jelenti, hogy az egyházi bíróság elnöke a vizsgálati cselekményekbe be nem folyhat, s végül, hogy bármely bírósági fokozatban s a pernek bármely állásában jogában áll mindenkinek akár polgári, akár bűnügyének az Apostoli Szentszékhez való áttételét kérelmezni. Ez a szabály a római Pápa legfőbb bírói tisztéből származik. A kérelemnek azonban csak akkor van

a további eljárásra halasztó hatálya, ha a Pápa az ügyet az Apostoli Szentszékhez, vagy más delegált bíró hatáskörébe utalta és erről az elsőfokon eljáró bírónak tudomása van.

Területi hatály.

Ezek a hatásköri és illetékességi szabályok a latin szertartású egyházra vonatkoznak, mivel azonban a szorosán vett latin szertartású liturgikus jogi és egyházfegyelmi szabályok kivételével a Codex Iuris Canonici hatályát XV. Benedek pápa - az érdekelt püspökök kérelmére - a hajdudorogi, munkácsi és eperjesi egyházmegyékre is kiterjesztette, ezek is a fentebb leírt szabályokhoz igazodnak.

Általános eljárási szabály, hogy a per előkészítése és a bizonyítás tárgyában fogantatandó cselekmények tekintetében az egyházi bíróságok egymásnak kölcsönösen jogsegélyt tartoznak nyújtani.

A katolikus egyházi bírászkodás fokozatai.

A bírói szervezet, a bírósági fokozatok általában a jogorvoslati rendszer céljánál, természeténél és rendeltetésénél fogva minden perrendtartásnak garanciális rendelkezése s az előző jogállapottal szemben fundamentalis sza-

bálya a Codex Iuris Canonicianak is.

Az Apostoli Szentszék birói szervezete már a Codex Iuris Canonici hatálybalépte előtt ki volt építve, úgy, hogy ezen a Codex jóformán alig változtatott.

Gyökeres változást hozott az első- és másodfoku bíróságok életébe, amikor mintegy a Sapiienti consilioval megreformált felebbezési eljárás alsóbbfoku folytatólagos kiépítéseként az előző jogállapot bizonytalanságával szemben új és határozott alapokra fektette az első és másodfoku birói szervezetet és eljárást.

Ennek az egységes és katolikus egyház egész egyetemére kiterjesztett szabályozásnak nem lehet se célja, sem pedig törvényhozói szándéka, hogy ezektől az egyetemes és garanciális rendelkezésektől a partikuláris jog keretében akár a birói szervezet, akár a bírósági fokozatok, akár a jogorvoslati rendszer szempontjából eltérést engedjen.

Vannak írók, akik a magyarországi primási Főszentszék partikuláris birói felebbviteli joghatóságát a Codex Iuris Canonici szempontjából nem tartják megalapozottnak. Már csak azért sem, mert azt a kalocsai és zágrábi egyházmegyék magukra nézve kötelezőnek el nem ismerték. Az 1855 évi Concordatummal időbelileg is megszaki-

tást szenvedett. A Codex életbelépte után pedig maguk a püspökök is vitásnak és az Apostoli Szentszék döntése alá bocsátandónak minősítették, az Apostoli Szentszék pedig még mindig nem honorálta a primási Főszentszék felebbviteli birói joghatóságát. Utalnak arra is, hogy anyugati egyházban birói joghatóság egyetlen primást, vagy patriarchát sem illetett meg. A Codex Iuris Canonici 271 canonjának partikuláris jogra való utalása tehát ez írók szerint lex imperfecta s így az annál kevésbbé lehet alapja a primási Főszentszék vitatott felebbviteli joghatóságának, mert beleütközik a Codex 1571 canonjának ama sarkalatos rendelkezésébe is, hogy a bíróság egyik fokán eljáró bíró nem ítéltet ugyanabban az ügyben másodfokon is, vagyis az esztergomi érsek, mint primás, nem lehet önmagának felebbviteli fóruma. Így még ha gyakorolt volna is a hercegprimási Főszentszék a múltban részleges felebbviteli birói hatáskört, az a Codex életbeléptével még ezen részleges alakjában is superált kérdéssé vált s ma már nem virtuális jog, hanem csak jogtörténelmi emlék.

E felfogás szerint a bírósági fokozatok Magyarországra is kiterjedő hatállyal a következők:

Elsőfoku bíróság a helyi ordinárius

egyházi bírósága. Másodfolyamodásu bíróság az illetékes metropolita egyházi bírósága. Harmadfoku bíróság a Sancta Rota Romana.

Az érseki, valamint a pannonhalmi főapáti bíróság előtt elsőfokon letárgyalt ügyekben viszonyt másodfokon az a püspöki, illetve érseki bíróság jár el, amelyet az érsek, illetve főapát előterjesztésére evégből a római Pápa egyszer s mindenkorra kijelöl.

A magyar partikuláris jog szempontjából az egyházi bíraskodásban a primási Főszent-szék birói joghatósága is felebbviteli fórumként jelentkezik s ehhez képest magyar jogterületen a Sancta Rota Romana nem harmad, hanem negyedfolyamodásu egyházi bíróság.

A másodfolyamodásu egyházi bíróságoknak ugyanolyan módon kell berendezkedve lenniök, mint az elsőfokuaknak s az ügyek tárgyalásánál is ugyanazok a szabályok tartandók be ugy az eljárás módjára, mint az eljáró birók számára nézve, mégis azzal a különbséggel, hogy kiváltságos szerzeteseknél a tartományi főnök előtt letárgyalt minden ügyben a főkormányzóhoz /Supremus moderator/, - a helyi apát előtt letárgyalt perekben a szerzetesi congregatio főkormányzójához történik a felebbezés.

Különböző rendhez tartozó fizikai,

vagy erkölcsi személyek, vagy ugyanazon nem kiváltásáért, avagy laikus szerzet tagjai s végül ha szerzetes és világi clericus, vagy laikus között keletkezik vita, a helyi püspök döntésével szemben az elsőfokban eljáró ordináriusra előírt felebbezési fokozatok az irányadók.

Sancta Rota Romana.

Vegyes hatáskörű, mert vagy mint első, vagy mint másod, vagy pedig mint harmadfokú bíróság jár el.

Elsőfokban az ugynevezett fenntartott ügyek tartoznak hatáskörébe. Vagyis a megyés püspökök polgári ügyei, kivéve, ha a püspök, püspöki asztal, vagy püspöki hivatal javairól és jogairól van szó, mert ezekben elsőfokon a szentszéki elnök és a két legrégebb zsinati bíróból alakított, vagy pedig az illetékes metropolita egyházi bírósága jár el. Ide tartoznak továbbá elsőfokon a pápánál kisebb egyházi előljáró alá nem rendelt egyházmegyék, vagy más erkölcsi személyek ügyei, végül azok az ügyek, melyeket a Pápa akár motu proprio, akár a felek folyamodására a Rota hatáskörébe utal, amikor is, ha csak a megbízás másként nem szól, az egymást felváltó turnusok szerint másod- és harmadfokon is a Sancta Rota Romana jár el, kivéve a nagyobb

ügyeket, amelyek mindenkép ki vannak véve a Rota hatásköre alól.

A helyi ordináriusok egyházi bíróságai által elsőfokon alakszerű peres eljárással eldöntött ügyek érdemi szempontból másodfokon a Sancta Rota Romana hatáskörébe tartoznak, vagyis azok az ügyek, amelyekben közvetlenül az Apostoli Szentszék Biróságához van csak helye felebbezésnek.

Harmadfokon akár a Rota, akár más egyházi bíróság által másod-, vagy harmadfokon le tárgyalt ügyekben jár el, föltéve, hogy másod, illetve további fokon még ítélettel el nem döntettek s így azzal, mint jogerősen el nem bírált ügygel szemben, érdemben további felebbezésnek van helye. A helyi ordinárius rendeletével szemben benyújtott felebbezés vagy felfolyamodás esetén az illetékes congregatio jár el, mivel a helyi ordinárius által elbírált egyházigazgatási, nem peres ügyek a maguk egészében és teljességében ki vannak véve a Sancta Rota Romana hatásköréből.

Signatura Apostolica.

A Signatura Apostolica az alaki és anyagi jogszabályok sértése szempontjából bírálja csak az ügyet, szemben a Rotával, amely érdemben jár el. Részint mint felülvizsgálati bíróság,

részint mint legfőbb semmitőszék működik. Másodfokon az Apostoli Signatura csak az esetben jár el, ha a Sancta Rota Romana által elsőfokon elbírált bűnügyben másodfoku jogorvoslatnak van helye. A Codex a Signatura Apostolica-nak felülvizsgálati jogkört a Sancta Rota Romanával szemben a következő taxative felsorolt ügyekben biztosít:

a./ a hivatali titok megsértése és a Rota semmis /érvénytelen/, vagy az anyagi jogszabályokba ütköző, nyilván igazságtalan ítélezéséből származtatott kártérítési ügyekben,

b./ Rota-tag elleni aggályossági ügyben,

c./ a Rota ítélete elleni semmisségi panasz esetében,

d./ a Rota ítéletével szemben a teljes visszahelyezés iránti ügyekben /restitutio in integrum/,

e./ a Rota által hozott ama házassági ítélet ellen közbevetett felfolyamodás esetén, amikor a Rota az ügy újravizsgálási kérelmét elutasította,

f./ illetékességi vitákban az alsó bíróságok között és

g./ a Rota birói hatóságának kijelölése iránti ügyekben.

Ha az Apostoli Signatura a kérelemnek

helyet ad, az alaki vagy anyagi jogszabálysértés szempontjából bocsátkozik be csak az ügybe. Ha a Pápa másként nem rendelkezik, az ügyet további megfelelő eljárás végett visszautalja a Sancta Rota Romana, illetve a határozattal érdekelt alsóbb foku bírósághoz s döntését kérelemre, vagy abban az esetben indokolja csak, ha az hivatalból szükségesnek mutatkozik.

Az egyházi biráskodás szervezete.

A birói és közigazgatási hatalom a Codex Iuris Canonici életbelépte előtt csak az Apostoli Szentszék bíróságaira volt egymástól elválasztva a Sapienti Consilio constitutio alapján, míg az első és másodfokon az ügyek elintézése a helyi ordinárius személyében volt egyesítve s teljesen az ő tetszésétől függött, hogy alakszerű birói peres uton, vagy az alakszerűség mellőzésével nyer-e elintéztést a vitás egyházi ügy.

A Codex Iuris Canonici az Apostoli Szentszék hatáskörén és szervezetén lényegében keveset változtatott, gyökeres változást csak az első és másodfoku bíróságok életében idézett elő. Alapvető elv továbbra is, hogy a kivételes esetektől eltekintve elsőfoku bíróság a helyi ordinárius, aki a birói hatalmat személyesen, vagy mások által gyakorolhatja. A Codex azonban

e birói hatalomnak a módjait és formáját kötelezően megállapítja és kimondja, hogy egyházmegyénként zsinati bírák választandók /iudices synodales eliguntur/, akik delegált jogkörben önálló és egyenjogú részesei a bíráskodásnak még akkor is, ha a társas bíróság elnöke a helyi ordinárius. A Codex 1572 canonja azonban a bűnügyeket és fontosabb vitás ügyeket az Officiális elnöklete alatt működő társas bíróságnak /tribunali ordinario/ a hatáskörébe utalja. Egyes - különösen nehéz - ügyekben pedig egyenesen kötelezővé teszi a társas bíráskodást, ahol is a határozat érvényességéhez egyszerű szótöbbséget kíván.

A vitás és bűnügyek alakszerű birói peres eljárással intézendők el - társas bíróság útján - de a helyi ordináriusnak fenntartott a jog, hogy a társas bíróság elnökét bármikor, az abban működő zsinati bírákat pedig a Székeskáptalan meghallgatásával birói tisztükből elmozdithassa.

A kifejezetten ki nem vett ügyeken kívül minden ügy elsőfoku bírója a helyi ordinárius, aki személyesen, vagy mások útján gyakorolja birói hatalmát.

Évégből a birói hatalomnak rendes hatáskörben való gyakorlására az általános püspöki helynök /generalis vicarius/ személytől különbö-

ző állandó birói helyettest /Officialis/ - szükséghez képest ennek helyettest /viceofficialis/-kell rendelni. Az általános püspöki helynöki és officialisi tiszt kis egyházmegyékben az ügyforgalom csekélysége esetén egy személyben egyesíthető.

Egyházmegyénként legfeljebb 12 zsinati bíró választandó, akik a püspöktől átruházott jogkörben, de önállóan s egyenlő szavazati joggal vesznek részt a birói hatalom gyakorlásában.

Társas bíraskodás hármas vagy ötös tanácsban történik, melyeknek tagjait a helyi ordinarus sortartva /per turnum/ jelöli - szükség esetén azonban eltekinthet a sorszerinti behívástól. Társas bíraskodásnál a pervezetés az Officialis tiszte, aki elnöki jogkörben a per és tárgyalás előkészítésével járó nem érdemi intézkedések megtételére is hivatott.

Társasbiróságban intézendők el:

a./ hármas tanácsban az egyházi rend, a házassági kötelék és a székesegyház javait és jogait tárgyaló perek, valamint az olyan bűnügyek, melyekben elmozdithatatlan javadalomtól való megfosztásról, kiközösítésről, vagy a kiközösítés beálltának kimondásáról van szó,

b./ ötös tanácsban a letéttel /depositio/, az egyházi ruha viselésétől való örökös

eltiltással, vagy lefokozással /degradatio/ büntetendő bűncselekmények intézendők.

A helyi ordinarius más ügyeket is bízhat hármas, vagy ötös tanácsra, nevezetesen olyanokat, melyek az idő, helyi és személyi körülmények és a per anyagának mérlegelésével nehezebbnek, vagy nagyobb fontosságúnak mutatkoznak.

Társas biráskodásban a tanács egyik tagja adja az ügyet elő és foglalja a meghozott ítéletet írásba. Ezt az előadót a társas bíróság elnöke jelöli ki.

Az Apostoli Szentszék bíróságai előtti eljárásban vagy maga a Pápa ítélkezik személyesen, vagy az általa delegált bíró útján, vagy pedig a dékán elnöklete alatt, aki azonban csak primus inter pares...

A pápai Kuria ügyhallgatóiból álló Sancta Rota Romana, mint az egész világ katolikusaira kiható joghatósággal bíró legfelsőbb bíróság, turnusok szerint, vagy pedig valamennyi ügyhallgató együttesen jár el.

Az Apostoli Signatura legfőbb semmitőszéke előtti biráskodást egy prefectusi tisztelet viselő bíboros elnöklete alatt álló bíboros testület gyakorolja, míg a kirendelt bírák /iudices delegati/ a megbízó mandátum alapján járnak el.

Segédszervek az egyházi
biráskodásban.

Az egyházi bíróság elé került vitás ügyek érdemi elintézése a birói funkció. A nem érdemi intézkedéseket a perjog rendszerint kivészi a biró munkaköréből és ezek ellátására különböző nem birói szerveket intézményesít a Codex Iuris Canonici.

A jegyző /actuarium/ írásban lerögzíti az eljárás lefolyását. Minthogy a Codex kimondja, hogy azok az iratok, melyeket nem a jegyző irt és irt alá, semmisek, jegyző nélkül nincs peres eljárás az egyházi biráskodásban. Ha a helyi ordinárius másként nem intézkedik, a jegyzőt a biró a püspöki Kuria segéd személyzete sorából rendeli ki.

Az ügyhallgatókat /ülnököket/ és a perintezőket a helyi ordinárius akár állandó, akár konkrét esetre az egyházmegyei zsinati bírák közül nevezi ki és tisztük a tanúk megidézése, vagy más külön kapott megbízás. Az ítékezésbe az ügyhallgatók és perintezők /auditores seu actorum instructores/ nem folyhatnak bele és kinevezőjük által fontos okból, de a peres felek hátránya nélkül elmozdithatók.

A Codex 1926-1932 canonjaival szabá-

lyozott eljárásokban résztvevő béke-, illetve választott bírák szoros értelemben vett bírói tevékenységet nem fejtenek ki, ezért őket is segédszerveknek kell tekintenünk, annál is inkább, mert a Codex terminológiája sem tekinti őket ítélőbíráknak.

Az ügyész /promotor iusticiae/ és a kötelékvédő /vinculi defensor/ tiszte egy személyben is egyesíthető, megbízatásuk általános, vagy konkrét esetre szól. Az ügyész tiszte polgári és bűnügyben a közérdek, - a kötelékvédőé a házassági kötelék és az egyházi rend védelme. Jogállásuk hasonlít a kir. ügyész és a házasságvédő jogállásához. A helyi ordinárius nevezi ki őket lehetőleg cánonjogi doctor áldozó papok közül. Idézésük és meg nem jelenésük esetén a per elbíráható, de az arra vonatkozó iratok észrevételeik megtétele céljából rendelkezésükre bocsátandók. Ha személyes jelenlétük szükséges az ügyben, de nem idéztetnek meg, az ügy elbírálása semmis. A szerzetes bíróságoknál az ügyész is szerzetes.

A küldöncök /cursores/ az egyházi bíráskodás iratait kézbesítik, bírói ítéletek és más határozatok végrehajtását pedig a hírnökök eszközlik. A helyi ordinárius a világiak sorából alkalmazza őket, cselekményeik közhitelűek és a két tisztet egy személy is elláthatja.

Egyházi különbiróságok.

Az eretnokség, szakadárság, hithagyás és az ezzel rokon hitelleni ügyekben a Congregatio S. Officii, - szentté és boldoggá avatási ügyekben a Congregatio Sacrorum Rituum jár el kezdettől fogva, vagyis ez ügyekben a rendes egyházi bíróságok sohasem ítélkeztek.

A szerzetesi fogadalom érvénytelenítése iránti ügyeket a Codex kiveszi a helyi ordinarius hatásköréből és az Apostoli Szentszék külön bíróságának hatáskörébe utalja.

Miután az 1555 canon 1 § értelmében ezen ügyekben az alsófoku bíróságok előtt a Codex által előírt alakszerű peres eljárás szerint bonyolódik le a vitás kérdés elintézése és csakis a Congregatiók előtti eljárásra irányadó a Congregatiók ügyvitelét szabályozó Ordo servandus, kétségtelen, hogy úgy a Congregatio S. Officii, mint a Congregatio Sacrorum Rituum - jóllehet nem bírói, hanem közigazgatási hatóságok - ezekben a kérdésekben egyházi különbiróságokként jelentkeznek. Ez a megállapítás perjogilag az által válik aggályossá, hogy míg a Codex Iuris Canonici 244 canonja szerint sem a Rota, sem a Signatura ítéletei pápai megerősítésre nem szorulnak, addig bol-

doggá és szenttéavatási ügyekben hozott határozatok csak a Pápa kifejezett jóváhagyása mellett válnak joghatályossá.

Az átruházott hatalommal kirendelt ítélőbirák /iudices delegati/ külön bíróságokként járnak el a nyert mandatum, illetve a 199-207 és 209 canonok szabályai szerint. Egyébként a Codex általános szabályai a dolog természetéhez képest a delegált bíróságokra is megfelelően alkalmazandók.

Az 1555 canon 2 és 3 §§ alapján külön bíróságként jelentkezik a szerzetesek elbocsátása kérdésében a 654-668 canonok értelmében eljáró bíróság. Az eljárásra és ítélethozatalra ilyen esetben a szerzetesnek, vagy rendi congregationnak legfőbb előljárója és ennek tanácsa, vagy káptalanának legalább 4 tagjából álló társas bíróság illetékes.

Azokban az ügyekben, melyekben kizárólag az Ordo servandus szabályai szerint jár el, perjogi szempontból sem a Congregatio S. Officii, - sem a Congregatio ~~Sacramentorum~~ nem tekinthető se rendes, se külön bíróságnak. Nem tekinthető se rendes, se külön egyházi bírászkodásnak a Codex 1990 és 2142-2192 canonjaival szabályozott gyorsított eljárás sem.

Ez az eljárás ugyanis az azt megelőzően

szabályozott alakszerű rendes birói eljárás-
sal szemben csak mint kivétel jelentkezik. A
Codex IV könyvének egész rendszere és tété-
les rendelkezései kétséget kizáróan megállá-
pitják, hogy a Codex Iuris Canonici törvény-
hozói álláspontja és rendelkezése szerint
minden vitás egyházi ügy elsősorban és sza-
bályként a Codex által intézményesített ren-
des birói peruton intézendő el s ettől a sza-
bálytól a Codex által engedélyezett, vagy a
dolog természetéből folyó kivételes esetekben
van csak eltérésnek helye. Ezzel az alapvető
rendelkezéssel a Codex Iuris Canonici az egy-
házi biráskodásban a jogfejlődésnek perjogilag
olyan új utat nyitott meg, melyet nem lehet le-
becsülni, de tulbecsülni sem. Egyrészt, mert
kétségtelen haladás az előző jogállapottal
szemben, másrészt, mert ujitásában mindig ter-
mészetes korlátját találja az egyház Isteni
eredetében, örök egységében és oszthatatlan-
ságában, amely egység és oszthatatlanság az
alapkérdésekben nem enged, mert nem engedhet.
Egyéb kérdésekben azonban az egyház céljai-
nak megvalósításában utat enged minden ki-
forrt, józan és egészséges gondolatnak és fej-
lődésnek.

13462 / 1953. nyarapodási naplószám.